

UN CATALÀ A MATHAUSEN

El mes de juny, vam abandonar la poesia per trobar la cruesa del relat d'Amat-Piniella fruit de la seva experiència en un camp de concentració durant la 2a Guerra Mundial: "K.L. Reich". Va sorgir la pregunta... calia? Cal una nova lectura sobre la violència nazi?

Certament estem més bombardejats per literatura escrita i fílmica sobre aquest genocidi que sobre cap altre (i se n'han seguit cometent!). Però l'autor català aporta una visió que no hem trobat en altres produccions: com van ser tractats els espanyols a Mathausen. Retrata com els exiliats refugiats a França van rebre un tracte inhumà però millor que el dels jueus o gitanos perquè eren considerats, d'una banda presoners polítics i, de l'altra, perquè eren bons treballadors. Això fa que el relat de les cambres de gas esdevingui una referència on els personatges són testimonis però no protagonistes. Els crematoris hi són però la seva presència és una constant boirina i olor que els amarga la respiració, a la qual s'acostumen tant que només en són conscients quan els nazis abandonen el camp un dia abans de la seva alliberació perquè la seva absència fa retornar l'aire pur de la natura que els envolta.

Amat-Piniella immortalitza com la supervivència psicològica al camp va dependre, en gran mesura, de mantenir viu l'esperit de lluita que duïen de la Guerra Civil: seguien creient en la creació d'una República i seguien discutint quina seria la millor fórmula política. Es van agrupar en dos bàndols, els comunistes i els llibertaris, cada un amb el seu líder. Estèrils discussions polítiques els allunyaven de la consciència del dolor. A nosaltres, com a lectors i coneixedors de tot el que s'esdevingué globalment, ens causa admiració aquest desgast davant l'enormitat del que vivien. L'autor té l'encert d'ensenyar-nos que la curta distància deforma les realitats i com aquesta miopia segurament els va fer viure amb esperança malgrat la destrucció que els envoltava.

L'altre gran aportació de l'autor és retratar el ventall de reaccions conduïdes per l'instint de supervivència: el que es ven la moralitat i cau en la mateixa baixesa que els nazis, el que aprofita el tracte de favoritisme que un caprici alemany li atorga, el que s'animalitza per la fam... Els companys dels camps i ell com a transmissor del testimoni van ser comprensius amb les debilitats pròpies de l'instint de supervivència però no van poder perdonar la traïció, la crueltat innecessària per sobreviure, tal com ho mostren les execucions sense judici que van tenir lloc en el moment de l'alliberació. Especialment impressionant el relat del rescat a càrrec dels nord-americans: les hores entre la seva arribada i el seu trasllat, hores de dubte, d'adaptació a una nova realitat per a la qual massa anys d'esclavatge i immoralitat no els havien preparat.

El fil conductor de la narració és l'Emili, un alter-ego de l'autor. Lluny d'heroïcitats, ha d'enfrontar la pèrdua dels amics, la contemplació del sadisme i de les baixeses humanes en ambdós bàndols i, finalment, comprèn que només pot sobreviure si aprèn i accepta entendre i perdonar que l'ànima humana alberga tant la capacitat del bé com la capacitat del mal. Segurament aquest és el propòsit final de la novel·la. També la necessària catarsi: ell hi va ser.

Muntsa Farré